

מי ניצח את הצרפתים בווייטנאם?

המיתוס המקובל גורס שהיו אלה כוחות גרילה ווייטנאמיים שהביאו לנסיגת הצרפתים מווייטנאם ב־1954. אולם האמת ההיסטורית היא שהצבא הצרפתי הובס בידי כוחות סדירים ווייטנאמיים, וכי כוחות הגרילה מילאו תפקיד שולי בלבד במערכה הזאת

דני שירץ

ובהפעלת טרור מסיבי נגד מי שהיו בעיניה משתפי פעולה עם האויב. מדובר בלוחמה בלתי רציפה וספורדית, שצוברת בהדרגה הישגים עד להטיית הכף לזכותה. פרופ' יהושפט הרכבי הבדיל בין שלושה סוגי גרילה: הגנתית – דוגמת מלחמת הבורים, התקפית – נוסח מאו ולוחמת גרילה כסיוע לפעולתו של צבא סדיר. זו האחרונה, לפי תפיסתו של הרכבי, היא לוחמת הגרילה הקלאסית, והיא מתבטאת בפשיטות, בפעולות קומנדו וכיו"ב.² המאמר הזה יוכיח כי אף שלכל אורכה של מלחמת הודו־סין הראשונה נעשה שימוש בלוחמת גרילה, הרי החל מ־1950 נטל את הבכורה במאבק צבא סדיר שניהל את המלחמה עד לניצחון.

וזוהי בעצם מטרת המאמר: להצביע על העובדה שמלחמת הודו־סין הראשונה, אשר נתפסה לא פעם כניצחונה של מלחמת גרילה, הייתה למעשה משלב מוקדם למדי מלחמתו של צבא סדיר, שראה בגרילה כלי אחד מתוך רבים להגשמת יעדיו – כלי שהופעל כל אימת שנראה היה שהוא תואם את הצרכים ואת

היעדים. במילים אחרות: מתוך חוסר הארגון, המיוחס בדרך כלל לגרילה, קם ארגון צבאי לכל דבר ועניין שנטל על עצמו את הלחימה עד לניצחון על צבא צרפת והפך את הגרילה למשנית בחשיבותה. מתנועת גרילה שיש לה צבא קם ועלה צבא שיש לו זרוע גרילה.

תולדות חייו של גיאפ עד 1946

וו נגוואן גיאפ נולד ב־1912 בכפר אן־קסא בחבל קואנג בין באנס. זהו אזור הנחשב לעני במיוחד בווייטנאם. פעילותו הציבורית החלה כבר בגיל 12 ונמשכה גם בעת

"בשיחה אתמול עם הקונסול הצרפתי חקר (באי־אמון) אם אומנם כוחות הווייטקונג הם צבא סדיר. השבתי: כן, סדיר אך פרימיטיבי". משה דיין, "יומן וייטנאם" (א'), דביר הוצאה לאור, 1977, עמ' 153

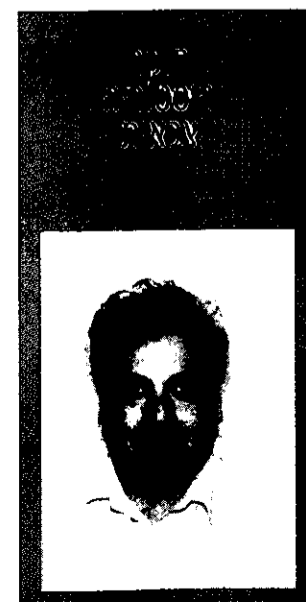
מבוא

הציטטה שלעיל לקוחה מספר שנכתב תריסר שנים לאחר תום מלחמת הודו־סין הראשונה. דיין ביקר כמה שבועות בווייטנאם, אך למרות הביקור הקצר קלט בחושיו הצבאיים כי הווייטקונג היה צבא סדיר, שנקט טקטיקות של גרילה במאבקו נגד צבא ארה"ב. המאמר הזה עוסק במלחמת הודו־סין הראשונה, שהתנהלה בשנים 1945–1954, ואשר נחרתה בתודעה המערבית בעיקר כמלחמת גרילה שהביסה מעצמה מערבית.

לוחמת הגרילה הפכה בעקבות מאו לאסטרטגיה. יעדה היה לחולל

מ כ ה פ כ ה

בחברה ובמשטר. ההצלחות של הגרילה בהודו־סין יצרו לה הילה של נשק כל יכול, תוך התעלמות מכישלונותיה. לוחמי הגרילה נתפסו כמעין כנופיית שודדים דלי חימוש ודלי נשק¹, ואילו לוחמת הגרילה נתפסה בתודעה כמלחמת התשה ברמת עצימות נמוכה, הדוגלת בחבלה, בפיצוץ גשרים וכבישים, במארבים, בתקיפת כוחות מבודדים

לימודיו באוניברסיטה, שאותה סיים כנראה כבעל תואר דוקטור.³ למחייתו עבד כעיתונאי וכמורה. ידוע כי הפך לקומוניסט בסוף שנות ה-20, וכי היה בהנהגת המפלגה הקומוניסטית הווייטנאמית בסוף שנות ה-30.⁴ ב-1939 החלה צרפת לדכא את המפלגה הקומוניסטית בווייטנאם, ועקב חששו של מנהיג המפלגה, הו צ'י מין, ברח גיאפ (יחד עם מנהיגים נוספים) ליונאן שבסין.

שם החלה התמחותו בתחום הצבאי, שאותו למד בסיועם של הסינים. היה זה הו צ'י מין שהטיל עליו להקים את הכוח הצבאי שיאפשר בבוא היום לפתוח במלחמה נגד הצרפתים.⁵ ב-1941 נוסד הווייטמין כגוף-על שאיחד את כל הכוחות הלאומיים בווייטנאם (המפלגה הקומוניסטית ומפלגות אחרות). למען "שלום בית" ויתרו או טישטשו הקומוניסטים את אמונותיהם והדגישו את הצורך בעצמאות לווייטנאם. במקביל הם המשיכו לבנות את התשתית המודיעינית והצבאית למאבק.⁶

כבר ב-1942 מנה הכוח הצבאי הקומוניסטי כמה מאות לוחמים. גיאפ החל בהכנות להתקוממות כללית בווייטנאם - יוזמה שאותה דחה הו שהיה זהיר יותר. רק בסוף דצמבר 1945 ביצע כוח צבאי וייטנאמי את פעולתו המוצלחת הראשונה: תקיפת שני מוצבים צרפתיים קטנים והריגת יושביהם. במקביל ניהלו כוחותיו של גיאפ מלחמת

גרילה נגד היפנים שהשתלטו על וייטנאם. ב-19 באוגוסט 1945 השתלט הווייטמין על בנייני ציבור בהאנוי, והו הקים ממשלה שבה מונה גיאפ לשר הפנים.⁷

קיצור תולדות מלחמת וייטנאם הראשונה

עיקר המאמר עוסק בבניין הכוח הקומוניסטי הווייטנאמי. מאחר שבנייתו הייתה חלק מהמאבק הצבאי שניהלו הווייטנאמים, יש להביא, ולו "על קצה המזלג", את ההיסטוריה של מלחמת וייטנאם הראשונה. את המלחמה ניתן לחלק לשתי תת-תקופות הנבדלות ביניהן מבחינת אופי הלחימה: שלב לוחמת הגרילה (1945-1950) ושלב הלוחמה הסדירה (1950-1954).

התקופה הראשונה - 1945-1950

בתקופה הזאת הפעיל הווייטמין נגד הצרפתים הן יחידות סדירות והן כוחות גרילה. כמעט בכל ההתנגשויות הובסו כוחות הווייטמין,⁸ וגיאפ הבין שאנשיו "קפצו למים" מוקדם מדי. מסקנותיו האופרטיביות היו שיש לבנות כוח סדיר גדול, לשמור על "האזורים המשוחררים" בעומק השטח

כוחות דרום-וייטנאם מפנים ציוד כבד בעת נסיגתם מפני כוחות הצפון - 1975

כוחותיו של גיאפ מנו ב-1950 32 גדודים סדירים ו-137 גדודים אזוריים וכוחות גרילה. ב-1951 כבר חל מהפך, שבעקבותיו מנו כוחות הווייטמין 117 גדודים סדירים ו-37 גדודים אזוריים וכוחות גרילה

הווייטנאמי ולחזקם וכן להעמיק את מערך המודיעין.⁹ קו פרשת המים היה שנת 1949. באותה השנה השתלטו הכוחות הקומוניסטיים על סין, וזו הפכה לעורף האסטרטגי והלוגיסטי של הווייטמין. סין הזרימה ליחידות הווייטמין לא רק אספקה חיונית, אלא אף שלחה להם יועצים צבאיים. יתר על כן, צוותים וקצינים של הווייטמין עברו הכשרה בשטחה של סין.

כוחותיו של גיאפ מנו ב-1950 32 גדודים סדירים ו-137 גדודים אזוריים וכוחות גרילה. ב-1951 כבר חל מהפך, שבעקבותיו מנו כוחות הווייטמין 117 גדודים סדירים ו-37 גדודים אזוריים וכוחות גרילה. שינוי משמעותי נוסף שהתחולל בווייטמין ב-1950 היה הקמתן של מסגרות דיוויזיות. בתחילה הוקמו ארבע מסגרות כאלה - דיוויזיות החי"ר 304, 308, 312 ו-316 - ומאוחר יותר הוקמו הדיוויזיה "הכבדה" (שמספרה 351) ודיוויזיית

צפון אנאם (שמספרה 320).¹⁰ בסך הכול עמדו אפוא לרשות הווייטמין שש דיוויזיות.

התקופה השנייה - 1950-1954

בשנים 1950-1951 התנהלה הלחימה בעיקר בשטחי הצפון. בתחילה השתלטו אנשי הווייטמין על השטחים שלאורך הגבול עם סין,¹¹ ומשם התקדמו לאורך עמק הנהר לעבר האנוי. בקרבות האלה הפעיל גיאפ בעיקר את כוחותיו הסדירים (דוגמת דיוויזיה 312). אולם כאשר הסתיימה עונת הקרבות (עם התחלת גשמי המונסון) התברר לגיאפ כי השטחים שכבש והיוזמה שהשיג עלו לו ביוקר: הדיוויזיות שלו ספגו אבדות כה כבדות בכוח

אדם ובציוד, עד כי מבחינה צבאית הן חדלו למעשה מלהתקיים. אולם לא היה זה מבחינת גיאפ מחיר בלתי נסבל, שכן הוא לא התקשה לבנות מחדש את כוחותיו.¹²

העובדה שהתקפות דיוויזיוניות של הווייטמין - במיוחד באזורי מפתח בדלת הנהר האדום - הסתיימו לרוב בתבוסות כואבות גרמה לגיאפ

וליועציו הסינים לשקול את האפשרות לחזור למלחמת גרילה. עם זאת חשוב להדגיש שהם לא עשו זאת מסיבות אידיאולוגיות, אלא רק משיקולים מעשיים: כדי לאפשר אורך נשימה לבניית כוחות סדירים חדשים.

מהקרבות של 1950-1951 הפיק הווייטמין לקחים רבים. בתחום הפיקוד והשליטה הוא הגיע למסקנה שעליו להקים מטכ"ל, וזה הוקם כבר ב־1951 לפי המתכונת הסינית. בתחום בניין הכוח הגיע הווייטמין למסקנה שאין די בדיוויזיות חי"ר, ולכן הוקמה הדיוויזיה "הכבדה", 351, שכללה שלוש חטיבות: שתי חטיבות ארטילריה וחטיבת הנדסה. בשלב מאוחר יותר תוגברה הדיוויזיה בכוחות נ"מ.¹³

ב־1952 התחוללו הקרבות הן בווייטנאם - בעיקר בחלקה הצפוני - והן בלאוס, שאליה פלשה דיוויזיה 312. הפלישה ללאוס הייתה מהלך הסחה מוצלח, שגרם לצרפתים לפזר עוד יותר את כוחותיהם, אך הסיבה העיקרית לביצועה הייתה בקשה של הסינים שכוחות הווייטמין יסייעו למחתרת הקומוניסטית בלאוס - הפאתט לאו. אף שהפלישה הזאת הסתיימה בתבוסה לגיאפ ולכוחותיו, הרי שבלאוס נשאר גרעין גרילה של הווייטמין וקאדר פוליטי להמשך המאבק.¹⁴ בווייטנאם עצמה נמשכו הקרבות בשפכי הנהרות האדום והשחור. הקרבות האלה הסתיימו בתיקו: כוחותיו של גיאפ לא הצליחו תמיד במשימותיהם וספגו אבדות כבדות, אך לעומת זאת הצרפתים לא הצליחו להביסם לחלוטין.

ב־1953 התחולל שינוי באסטרטגיה הצרפתית: בניסיון להביא להכרעה במלחמה החליט הפיקוד הצרפתי להחדיר כוחות ללב האזור "המשוחרר" הווייטנאמי. האסטרטגיה הזאת, שזכתה לשם "תוכנית נאוור", ושאת עיקריה מסרו הסינים מראש לווייטמין,¹⁵ הובילה את

הצרפתים לתבוסה בדיאן ביאן פו, למשאומתן בז'נווה ולחתימה על הסכמי הפסקת האש.

תוכניתו השאפתנית של נאוור כללה שלושה שלבים:

בשלב הראשון אמורים היו הכוחות הצרפתיים לאבטח את דלתת הנהר האדום, לאחר מכן היה עליהם "להרגיע" את האזורים במרכז וייטנאם ובדרומה, שנשלטו על-ידי הווייטמין, ולבסוף הם צריכים היו לפתוח במתקפה כללית להשמדת הכוחות הווייטנאמיים בצפון על-ידי תקיעת טריז בעומק השטח בצפון. הכוונה הייתה שהכוחות הווייטנאמיים יתקפו את הטרז הזה ויתנפצו עליו. מטרה נוספת של המתקפה הזאת הייתה להקשות על פעולות הווייטמין בצפון לאוס. לשם הגשמת התוכנית הזאת ביקשו הצרפתים מהאמריקנים -

קייבלו - סיוע רב. דיאן ביאן פו הוא כפר הנמצא בעמק מוקף הרים מיוערים. המחנה היה מורכב מסדרת מוצבים מבוצרים שתוגברו בכוחות ארטילריה. במחנה היה מנחת שדרכו הועברו לחיל המצב אספקה ותגבורות, וממנו פונו נפגעים. בסך הכול מנה הכוח הצרפתי במחנה

שמונה גדודים, ומולם התייצבו בתחילה דיוויזיות 316 ו-308 של הווייטמין, אך אלה תוגברו בשלבים מאוחרים יותר של המערכה בדיוויזיות נוספות. מסוף דצמבר התחוללו קרבות על המתחם, שבהם התקשו הצרפתים להביא לידי ביטוי את העליונות האווירית שלהם בשל השימוש שעשו אנשי הווייטמין בנשק נ"מ. (לרשות הכוחות התוקפים עמדו ארבעה גדודי נ"מ, שאנשיהם הוכשרו בסין). בזה אחר זה נפלו המוצבים הצרפתיים, עד שב־7 במאי 1954 נכנע המוצב האחרון.

בניית הכוח הצבאי על ידי גיאפ

כדי להשיג את הניצחון הזה על הצבא הצרפתי צריך היה גיאפ לבנות כוח צבאי שיוכל לנהל מבצעים גדולים ומורכבים. כבר בשלב מוקדם היה לו ברור שמדובר במשימה לצבא סדיר - המתאפיין בעבודת מטה מסודרת בהיררכיה פיקודית ברורה, בנהלים, בתוכניות הדרכה וכו' - וכי לא ניתן להטיל על כוחות גרילה להוציא אל הפועל פעולות בהיקפים כל כך גדולים. להלן תובא סקירה של אחדים ממרכיבי הכוח שבנה גיאפ.

מודיעין

כידוע לכל כוח גרילה יש מודיעין, אולם ייחודו של הווייטמין היה בהיקפו ובאיכותו של המידע המודיעיני שעמד לרשותו. לצורך השגתו הוא הקים רשת ענפה מאוד של מודיעין אנושי, ששורשיה נעוצים בתקופה הקולוניאלית ובימי הכיבוש היפני. הרשת זאת התרכזה בתחילה באזורי הגבול עם סין, אולם לאט לאט חדרה גם לכל הערים בווייטנאם. נוסף על השגת מודיעין עסקו

הרשתות האלה גם בחתרנות – למשל, הן יזמו מהומות בערים הגדולות דוגמת הואה, סייגון והאנוי – וכן הן חיסלו מתנגדים של הווייטמין. כאמור, רוב המודיעין הופק ממקורות אנושיים בערים ובכפרים וכן מפועלים מקומיים שעבדו במתקנים צרפתיים.¹⁶

אומנם גם לפני 1948 אסף הווייטמין מידע מודיעיני, אך מדובר היה בעיקר במידע למטרות סיכול ובמידע פוליטי. רק ב-1948 הקים הווייטמין את המודיעין הצבאי, לאחר שראשו הגיעו למסקנה שיש לפעול בצורה הרבה יותר מקצועית בתחום הזה. המודיעין הצבאי של הווייטמין – כפי ששמו מעיד – היה אחראי על השגת ידיעות צבאיות. לצורך זה הוא פתח קורס סוכנים, שבו למדו בכל מחזור כ-150 איש. בתום הקורס הוצבו הבוגרים ביחידות השדה או במפקדת המודיעין הצבאי או ביחידות הסיור. המודיעין הצבאי היה לא רק גוף איסופי, אלא גם גוף מחקרי, שהפיץ את תוצריו הן לרמות הפיקוד השונות "למעלה" והן לרמות השדה "למטה".¹⁷

נוסף על השגת מודיעין ממקורות אנושיים (יומינ"ט) הפיק המודיעין הצבאי של הווייטמין מידע באמצעות האזנות ואיכונים של יחידות צרפתיות. בתום הקרבות היה המודיעין הצבאי אחראי לביצועה של פעילות אמש"ט (איסוף מסמכים ושלל טכני), וכן הוטל עליו לדווח לפיקוד העליון על מספרי הנפגעים בצד הווייטנאמי. כמו כן הוטלו על המודיעין הצבאי משימות החורגות לחלוטין מתחום המודיעין הקלאסי, כגון הסוואת הכוחות, השמירה על משמעת, פיקוח על קשרי הצבא עם האוכלוסייה וביקורת על המתנות שהאוכלוסייה העניקה לכוחות הצבא.

על רמתו הגבוהה של השירות הזה מעידים מסמכי שלל שתפסו הצרפתים. אחד המסמכים האלה, למשל, כולל ניתוח של אזור הגובל בלאוס. במסמך צוינו בדיוק רב ההיערכות והסד"כ של הצבא הצרפתי באותו אזור, מספרם ואיכותם של אמצעי הלחימה שעמדו לרשותו ואפילו המורל של החיילים הצרפתים. כמו כן כלל המסמך נתונים על עבירות הקרקע, על מידת האהדה לווייטמין בקרב תושבי האזור ועל מספר הסייענים המהימנים שעומדים לרשותו.

כפי שכבר צוין, קיבל הווייטמין סיוע מודיעיני רב ערך מהסינים. כך, למשל, מסרו הסינים מראש לווייטמין על תוכנית נאוור, שבעקבותיה הוקם המאחז הצרפתי בדיאן ביאן פו.¹⁸

רפואה

חיל הרפואה של הווייטמין היה כפוף למשרד האספקה והיה למעשה אחד ממחלקותיו. לכל דיוויזיה של הווייטמין הייתה מחלקת רפואה, שתפקידה היה לפנות פצועים לשטח שבשליטת הווייטמין – בדרך כלל כ-40 ק"מ מקו החזית. סין שלחה לווייטמין ציוד רפואי ותרופות, אך לא אימנה צוותי רפואה וייטנאמיים. עד 1953 היה השירות שעמד לרשות הווייטמין מצומצם

מאוד וברמה נמוכה, והמציאות הזאת גרמה לחיילי הווייטמין להיזהר שבעתיים שלא להיפצע.¹⁹

תקשורת

הווייטמין הפעיל שני סוגים של תקשורת: באמצעות ציוד קשר ובאמצעות אנשים (רצים ושליחים). ציוד התקשורת שבידי הווייטמין היה בתחילה מגוון ביותר – מה שיצר בעיות תחזוקה חמורות. אולם כאשר החל להגיע הסיוע מסין, הצטמצמו הן מגוון הציוד והן בעיות התחזוקה ונוסף על כך הגיעו אמצעי הקשר האלקטרוניים לרמות נמוכות יותר ויותר. ידוע כי עד 1954 כבר הייתה לווייטמין רשת תקשורת ברמת הפלוגה.²⁰ בד בבד עם התרחבות השימוש באמצעי קשר החל גם שימוש נרחב בצפנים.²¹

הדרכה וכוח אדם

הדרכה. ההבדל המשמעותי ביותר בין גרילה לצבא סדיר מצוי בתחום ההדרכה. גרילה אינה יכולה להכשיר לוחמים בהיקף ובאיכות שעושה זאת צבא סדיר. קורס ההדרכה הראשון של הווייטמין נפתח ב-1940 או ב-1941. בשנות המלחמה שלאחר מכן אורגנו קורסים באמצעות צוותי הדרכה ניידים. הלימודים כללו טקטיקה, לוחמת גרילה ותפעול כלי נשק. עדות מפורטת על הקורסים האלה התקבלה מאיש וייטקונג שבוי, שאת ההכשרה הראשונית שלו קיבל בתקופת הלחימה בצרפתים. האיש גויס ב-1950, והכשרתו – במקום בשם תאי נגוואן – ארכה שנה וכללה שלושה חודשי טירונות, חודשיים קורס מפקדי כיתות ושלושה חודשי אינדוקטרינציה. מחזור הגיוס שלו מנה כ-800 איש וזכה לשם "קואה-7". האימונים כללו תפעול נשק קל, הנחת מארבים ובניית מלכודות פתאים. לאחר שהסתיימה הכשרתו מונה האיש להיות קצין אימונים, והוטל עליו להפוך בתוך כחודשיים מחזור של 400 טירונים לחיילים.²²

כוח אדם. הווייטמין לא מיצה את מלוא הפוטנציאל של כוח האדם שעמד לרשותו. כוחותיו מנו 300 אלף אנשים מתוך אוכלוסייה של 26 מיליון תושבים (בכל וייטנאם). כבר בחוקה, שנחקקה ב-1946, נקבע העיקרון של שירות חובה לכול, וב-1949 נחקק חוק גיוס חובה. אולם החוק הזה לא יושם בפועל בשל העדר מנגנון לכפיית הגיוס על האוכלוסייה. ידוע לנו שהווייטמין סבל ממחסור בכוח אדם, שנבע – לפחות בחלקו – מכך שהצרפתים שלטו על האזורים היותר מאוכלסים של הארץ. הווייטמין גייס את חייליו הן באמצעות איומים, לחץ וכפייה והן באמצעות פנייה לרגש הפטריוטי והלאומי של הווייטנאמים. סקר שערכו הצרפתים בקרב שבויים העלה כי 38% מהם האמינו במטרות הווייטמין, 25% הביעו סלידה מגיוסם בכוח, 23% אמרו כי הוכרחו להתגייס ו-6% אמרו כי התגייסו משום שהצבא מספק קריירה מעניינת.²³

כוחות הווייטמין נחלקו לשלוש רמות של איכות: הרמה העליונה הייתה הכוח הסדיר, מתחתיו היו הכוחות

נתקלה בקשיים בשל המחסור בקציני מטה מיומנים ומקצועיים, אך באמצעות סיוע סיני (בתחום ההדרכה) פתר גיאפ את הבעיה – ולו באופן חלקי. יחד עם זאת אנחנו יודעים שלפחות בראשית דרכם של המטכ"ל ושל המבנה הארגוני החדש של הצבא התגלו חריקות רבות.³⁰

לוגיסטיקה

על המערך הלוגיסטי הוטלו שתי משימות, שהפיקוד העליון ייחס להן אותה מידה של חשיבות: הספקת הכוחות הלוחמים ומתן סיוע לאוכלוסייה המקומית בשטחים שהיו נתונים למרות כוחותיו של גיאפ. הצעדים הראשונים בתחום הלוגיסטי היו רכישת ציוד מגוון מכוחותיו של צ'אן קאי שק וכן אימוץ נשק שנלקח שלל מהיפנים. מ-1949 החלו הסינים להעביר ציוד חיוני לווייטמין. משרד האספקה שהקים גיאפ כלל חמישה מדורים: תחבורה, אספקה צבאית ותחזוקה, תחמושת, מזון, רפואה.³¹ שינוע האספקה נעשה הן באמצעות סבלים והן באמצעות משאיות, שהחלו להגיע מסין במספרים הולכים וגדלים.³²

הווייטמין לא נשען רק על השגת נשק ממקורות חיצוניים, וידוע שהייתה לו יכולת לייצר פריטי ציוד שונים, כולל – כך נטען – מרגמות 120 מ"מ ותחמושת מתאימה. הווייטמין טען כי עלה בידו לייצר עשרות אלפי רימוני יד,

תחמושת למקלעים ולנק"ל, ומעט בזקות ומוקשים. מדובר בייצור בממדים צנועים מאוד, וגיאפ עצמו הודה כי "למרות מאמציהם העצומים לא היו בתי החרושת לנשק... מסוגלים להדביק את כל הצרכים שלנו. חלק גדול מאספקתנו היה שלל מלחמה". ראוי לציין ש"בתי החרושת לנשק", שעליהם מדבר גיאפ, היו לרוב בתי מלאכה זעירים, שניסיונותיהם לייצר נשק ותחמושת לא תמיד עלו יפה.³³

תורת הלחימה של הווייטמין

את הדיון בתורת הלחימה של גיאפ יש לחלק לשני מעגלים – הטקטי והאסטרטגי. לפי גיאפ, מטרת המלחמה הייתה "לזכות מחדש בעצמאותה ובאחדותה של המולדת, לתת קרקע לאיכרים, להבטיח את זכויותיהם בה ולהגן על הישגי המהפכה". במילים אחרות: המטרה הייתה לשחרר את וייטנאם מעול הקולוניאליזם ואת האיכרים מעול בעלי הקרקעות.³⁴ על-פי השקפת עולמו, הוא ניצב בפני שני אויבים: האימפריאליזם ובעלי האחוזות הפיאודליות. מבחינתו מדובר היה אפוא במלחמה נגד מדכא חיצוני (צרפת) ונגד מדכא פנימי (בעלי הקרקעות הגדולים).³⁵

מאחר שעל-פי ההגדרה הזאת האויבים היו בכל מקום, הרי הלחימה לא הייתה לאורך קו חזית מוגדר,

האזוריים, והרמה הנמוכה ביותר הייתה הכוחות הכפריים. בעוד שהרמה הכפרית צוידה רק בחימוש קל, הרי הצבא צויד גם בחימוש כבד. ב-1949 היו לווייטמין 32 גדודים סדירים, 137 גדודים אזוריים ועוד כוחות גרילה בכפרים. המהפך הגדול התחולל ב-1951, שכן אז נמחק למעשה כמעט לגמרי המושג של גדוד אזורי: באותה עת כבר היו לווייטמין 117 גדודים סדירים, ונותרו רק 37 גדודים אזוריים.²⁴ המהפך הזה רק מדגיש את הרעיון המרכזי של המאמר הזה: מ-1950 ואילך נלחם הווייטמין בעיקר באמצעות כוח סדיר.

המהפכה הזאת החלה עת הוקמו הדיוויזיות. בהקמתן הסתייע גיאפ בסינים ובתו"ל הסיני להנעת דיוויזיה בקרב.²⁵ כישלונותיו הרבים ב-1950 הבהירו לגיאפ כי על כוחותיו להתמקצע יותר אם ברצונם לנצח. ההתמקצעות קיבלה ביטוי סמלי בכך שגיאפ החל ללבוש – לראשונה – מדי גנרל.

בעייתו העיקרית של גיאפ הייתה מחסור בקצינים ובמש"קים. לבעיה הזאת ניתן מענה חלקי באמצעות סיוע מסין: זו איפשרה לחניכים מווייטנאם לקבל הדרכות בתחומה ומאוחר יותר איפשרה סין להקים בתי-ספר מקצועיים של הווייטמין בתחומה – דוגמת בית-הספר להנדסה ולשריון.²⁶

ראוי לציין כי כוח האדם של הווייטמין – על-פי מקורות

צרפתיים – היה מורכב מ-46% איכרים ופועלים, 48% פקידים ו-6% בעלי מקצועות אחרים. הקצינים באו מקרב אנשי המפלגה. כמו כן יש לציין שגיאפ הדגיש את החשיבות של גיוס בני שבטים ובני מיעוטים אתניים בווייטנאם.²⁷

משטר ומשמעת. בווייטמין הונהגה משמעת חמורה ביותר. הנהגת אמצעי משמעת קשוחים מעידה בדרך כלל על קיומן של בעיות פנימיות ובמקביל, באורח פרדוקסלי, היא גם משמשת מעין "חיסון" בפני תבוסות וערעור המוראל. בין חיילי הווייטמין הופצו הוראות התנהגות, הדומות מאוד להוראות שהפיץ מאו בין חייליו. כדי להבטיח שהחיילים ימלאו אחר ההוראות נבנתה מערכת פיקוח קשוחה, שבסמכותה היה לבדוק את כולם – החל מהמטכ"ל וכלה באחרון החיילים. מערכת הפיקוח התבססה על קומיסרים ועל נציגי המודיעין הצבאי.²⁸

בניית המטכ"ל

ביטוי חשוב יותר למיסודו ולבנייתו של צבא סדיר היה הקמת מטכ"ל שכלל חמישה אגפים, בדומה למבנה הסיני: אגף כוח אדם, אגף מודיעין, אגף מבצעים, אגף תקשורת ואגף תכנון. נוסף על כך עמדו לרשות הצבא משרד האספקה והמשרד הפוליטי הראשי.²⁹ הקמת המטכ"ל

ביטוי חשוב יותר למיסודו ולבנייתו של צבא סדיר היה הקמת מטכ"ל שכלל חמישה אגפים, בדומה למבנה הסיני

בעיקר לגבי השטחים בצפון וייטנאם. במרכז המדינה ובדרומה המשיכה הגרילה לתפוס מקום מרכזי.

טקטיקת הלחימה של הווייטמין

מאסטרטיגית הלחימה הממושכת מבית מדרשו של מאו גיבש גיאפ כמה עקרונות מנחים בתחום הטקטי:

◆ **הגנה.** גיאפ האמין כי ניתן לצאת למתקפת-נגד רק לאחר שיחסי הכוחות נוטים לטובת התוקף. כל עוד לא הושגה העדיפות הזאת, יש לנהל קרב הגנה. יחד עם זאת חשוב להדגיש כי הגנה אין

אלא - כפי שניסח זאת גיאפ - בכל רחבי וייטנאם. שיטת הפעולה הזאת עלתה בקנה אחד עם האסטרטגיה של מאו, שניהל גם הוא מלחמה שבה "החזית הייתה בכל מקום ובשום מקום". בשל אופיה המיוחד של המלחמה הזאת התקשו הצרפתים לרכז כוחות לקרב הכרעה, ואילו הווייטמין יכלו ליצור "אזורים משוחררים". יחד עם זאת יש לשים לב לעובדה שהמערכות הגדולות של גיאפ התנהלו בעיקר בצפון המדינה - כך שניתן לומר די בביטחון שגיאפ לא דייק במיוחד בדבריו, וכי לפחות בצפון המדינה הייתה קיימת חזית לחימה מגובשת, גם

אם קווי הגבול שלה - מול הצבא הצרפתי - אכן לא היו מגובשים וברורים לפחות בשנות המאבק הראשונות.³⁶

גיאפ חילק את המלחמה לשלושה שלבים: השלב הראשון מורכב למעשה רק מלוחמת גרילה; בשלב השני מתחיל המעבר מלוחמת גרילה לפעולות של צבא סדיר, אך עדיין ישנה העדפה ברורה ללוחמת הגרילה; בשלב השלישי כבר נכנס הצבא הסדיר לקרב במלוא עוצמתו, ותפקיד הגרילה מצטמצם בהכרח. החלוקה הזאת של גיאפ דומה מאוד לתורת השלבים של מאו.³⁷

בפועל המצב היה הרבה יותר נזיל ולא חד-משמעי. ב-1946 השתמש גיאפ בכוחותיו הסדירים בכמה קרבות - למשל בהאנוי, במפרץ טונגקינג ובהאיפונג - אך כשנסוגו הכוחות האלה, נכנסו במקומם למערכה הגייסות האזוריים. סדר הפעולות הזה כמובן מנוגד לחלוטין לתורת השלבים של גיאפ. יתר על כן, כוחותיו הסדירים של גיאפ אף ניהלו במקרים רבים לוחמת גרילה.³⁸

לאחר מתקפת הכחות הסדירים ב-1946 ועד 1949 אכן הייתה זאת לוחמת

הגרילה שהובילה את המאבק. למעשה עד 1948 כמעט שלא ניסה הווייטמין לתקוף שוב באמצעות כוחותיו הסדירים. הכוחות האלה הוטלו שוב למערכה במלוא עוצמתם ב-1950, אבל עד מהרה התברר לגיאפ כי רמתם של הכוחות האלה רחוקה מלהשביע את רצונו. הוא לא היסס אפוא להוציא פעם נוספת את הגייסות הסדירים מהמערכה ולהטיל במקומם את כוחות הגרילה. בכך הוא הוכיח את גמישותו ואת נכונותו לפעול בניגוד לתורה שהוא עצמו ניסח. אולם החזרה לגרילה הייתה פסק זמן בלבד לקראת הטלה מחודשת של הכוח הסדיר שלו לקרב.

לסיכום הפרק הזה ניתן לקבוע כי קו פרשת המים היה 1950, עת נבנו ונוסו מסגרות סדירות ברמה הדיוויזיונית, ובעקבות זאת הצטמצמו בהכרח כוחן וחשיבותן של יחידות הגרילה ושל המסגרות האזוריות. אולם הקביעה הזאת נכונה

הרמטכ"ל משה דיין בווייטנאם

משה דיין הבין כמעט מייד כי הווייטקונג היה כוח סדיר שלחם כגרילה

פירושה אצל גיאפ התחפרות והמתנה להתקפות האויב: גיאפ ראה בהתקפות גרילה למטרות הטרדה פעילות הגנתית מובהקת. את פעולות ההטרדה יכולה הגרילה לבצע באמצעות ניצול ניידותה הרבה. ניווד כזה מאפשר להציק לאויב בכל מקום ובמקביל מקשה עליו לאתר את מיקום הכוחות הפוגעים בו.³⁹

◆ **התקפה.** לפי הגישה של גיאפ יש להשיג לא רק עדיפות חומרית (רצוי בשיעור של 1 ל-10) על האויב לפני ההתקפה, אלא גם מידע מודיעיני אמין ומדויק. תנאי נוסף הוא נכונותה של האוכלוסייה לסייע לכוחות התוקפים. אם התנאים האלה אינם קיימים - יש להימנע מההתקפה ולסגת.⁴⁰ גיאפ אימץ עקרונות נוספים מתורת ההתקפה של מאו, ובהם הצורך להשיג

הפתעה באמצעות הסוואת הכוחות התוקפים הן בתנועה אל היעד והן בנסיגה ממנו והחובה להציב חסימות ומארבים כדי לבודד את אזור הלחימה, דהיינו למנוע הגעתן של תגבורות אויב או להקשות על המרדף של האויב במקרה של כישלון ההתקפה.⁴¹ במקרה שמתברר כי כוחות האויב חזקים או עקשניים במיוחד ונהנים מעדיפות ניכרת, קבע גיאפ כי יש לסגת ולהימנע מעימות, שבסבירות גבוהה יסתיים בתבוסה.⁴²

◆ **טיפוח העורף.** עיקרון מאואיסטי נוסף שאימץ הווייטמין היה החתירה להשגת אהדתה וסיועה של האוכלוסייה בכפרים. כוחות הווייטמין סייעו לכפריים ככל שיכלו, ובתמורה ציפו שהכפריים יסייעו להם במודיעין ואף יפעלו במסגרת הגרילה או במסגרות האזוריות.⁴³

לסיכום ניתן לקבוע כי החל מהשנים 1950-1951 שימשה הגרילה למעשה ככוח מגן ומחפה, אם כי הצבא הסדיר עצמו נלחם מדי פעם על-פי עקרונותיה של לוחמת הגרילה.⁴⁴ יחד עם זאת חשוב להבין שמאותה התקופה כבר אין מדובר בלוחמת גרילה העומדת בפני עצמה.

התקוממות כללית והתקפה כללית

התרומה התורתית הייחודית של הווייטנאמים ללוחמת הגרילה היא השילוב של התקוממות כללית עם התקפה כללית. המונח התקפה כללית שאוב ממאו, ואילו התקוממויות כלליות לקוחות מעברה של וייטנאם, שתושביה התקוממו שוב ושוב נגד שלטונם של כובשים שונים. הכוונה בצמד המונחים האלה היא להתקפה צבאית כללית המשולבת במהומות אזרחיות נרחבות המחוללות תוהו ובוהו בעורף האויב.⁴⁵ כבר ב-1946 קרא הו צ'י מין להתקוממות עממית כללית, אך קריאתו זו יכולה להתפרש כפשוטה ללא כל כוונה הקשורה לתפיסה הייחודית של התקפה צבאית כללית המשולבת בהתקוממות עממית. דרך אגב, לתפיסה הזאת אין שום אזכור בכתבי גיאפ, אך הדבר אינו צריך להפתיע אותנו, שכן הוגה התיזה הזאת היה אחד מיריביו הפוליטיים של גיאפ.

סיכום

פתחתי את המאמר הזה בציטוט מיומן וייטנאם של משה דיין המנוח. דיין, כאמור, ביקר בווייטנאם באמצע שנות ה-60 של המאה הקודמת, ואף שהיה רחוק מהוויית המלחמה שם, הבין כמעט מייד כי הווייטקונג היה כוח סדיר שלחם כגרילה. כידוע, מלחמת הודו-סין הראשונה התקבעה בתודעה כמלחמה שבה הביס כוח גרילה של קולוניה (במקרה דנן אסיאתית) צבא סדיר של מעצמה אירופית עם מסורת צבאית מפוארת.

אולם המידע שבידינו מוכיח כי הראייה הזאת היא פשטנית למדי, וכי המציאות הייתה מורכבת יותר. ברור

שהווייטמין עשה שימוש נרחב בגרילה ובוטרור, אך מ-1950 הוא החל להפעיל במידה הולכת וגדלה כוחות סדירים כדי להשיג את מטרותיו. ידוע שכל כוח גרילה נוטה להתמסד בסופו של דבר – כפי שקרה, למשל, לאש"ף בלבנון – אך כאשר מדובר בתהליך טבעי, הוא אורך זמן רב. לאש"ף בלבנון זה קרה לאחר כעשר שנים. בווייטנאם לא מדובר היה בתהליך טבעי, אלא בתהליך שכפה גיאפ מלמעלה, לאחר שהבין כי אין בכוחה של הגרילה להביס צבא סדיר. על המעבר הבלתי טבעי הזה שילם הווייטמין בתבוסות קשות. את התורה הוא נאלץ ללמוד בעיקר בשדות הקרב, ושכר הלימוד היה יקר מאוד באנשים ובציוד. אך בסופו של דבר, לאחר מפלות רבות ואבדות כבדות, התגבש הווייטמין לכוח סדיר יעיל למדי. כפי שכבר צוין, החל מ-1950 הפכה הגרילה ללא יותר מאשר כוח סיוע לצבא הסדיר.

כל הפעולות של גיאפ היו מכוונות בעצם לבניית צבא ולא לבניית כוח גרילה. הראיות לכך מצויות במאמר זה: הקמת מסגרות דיוויזיוניות, בניית מערך המודיעין והלוגיסטיקה, הקמת המטכ"ל – לשם ניהול עבודת מטה מסודרת ככל האפשר – הצטיידות בנשק כבד, כגון ארטילריה כבדה, נשק נ"מ ומטולי רקטות, אימוץ טקטיקות ואסטרטגיות (ניתן אפילו לומר שמדובר באימוץ נוקשה מדי, שלא הותיר מקום רב לאלתור), בניית מערך להכשרת כוח האדם ולחינוכו, הנהגת משמעת נוקשה, שאינה מאפיינת בדרך כלל כוחות גרילה.

ייתכן שלתפיסה השגויה בדבר אופיה של המלחמה שניהל הווייטמין אחראי לא אחר מאשר גיאפ עצמו, משום שלספרו קרא "מלחמת העם, צבא העם". אולם בכך הוא בכלל לא התכוון לומר שהמלחמה שהוא ניהל הייתה על טהרת הגרילה, אלא שמדובר היה במלחמה כוללת, שחייבה לגייס את משאביו של העם כולו. בראיונות שנתן הוא הבהיר את הסוגיה הזאת. למשל, באחד הראיונות הוא אמר בבירור: "גרילה היא בסך הכול עוד שיטת לחימה... יש גרילה ויש לחימה בהיקף גדול שאותה מבצעות יחידות גדולות".⁴⁶ למעשה ניתן לקבוע כי בעיני גיאפ גרילה איננה יכולה לנצח מלחמה.⁴⁷

לסיכום, הווייטמין עשה ללא ספק שימוש רב בטקטיקות של גרילה במלחמתו נגד הצרפתים, אולם את עיקר הלחימה לא ביצעו כוחות הגרילה שלו, אלא כוחותיו הסדירים, והם אלה שהובילו לניצחון על הצרפתים.

הערות

1. יהושפט הרכבי (עורך), על הגרילה, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, תל-אביב, 1983 עמ' 11-14, 18, 19. כמו כן ראו זאב לקויר, גרילה, תל-אביב, משרד הביטחון – ההוצאה לאור, 1979, עמ' 199, 201.
2. הרכבי, עמ' 26-27.
3. וו נגוואן גיאפ, מלחמת העם צבא העם, תל-אביב, משרד הביטחון, 1961, עמ' 15-18. כן ראו: Robert O'Neill, General Giap: Politician and Strategist, New York, Frederick Praeger Publisher, 1969, pp. 10-11 קיימת אי-ודאות האם קיבל את

- תואר הדוקטור, והמקורות אינם חד משמעיים בסוגיה הזאת.
4. **אוניל**, עמ' 13-21
5. **שם**, עמ' 18-25
6. **שם**, עמ' 18-33. כן ראו: Edgar OBallance, *The Indo China War 1945-1954: A Case Study In Guerilla Warfare*, London, Faber and Faber, 1964, pp. 38-41 כמו כן ראו: **לקויר**, עמ' 200-201. השם וייטמין הוא קיצור של המונח הווייטנאמי Viet Nam Doc Lap Dong Minh Hoi (הליגה למען עצמאות וייטנאם).
7. **גיאפ**, עמ' 19-20, **או'באלאנס**, עמ' 53, **או'ניל**, 37-38
8. ראו לדוגמה: **או'באלאנס**, עמ' 62-63, **או'ניל**, עמ' 74-103, 46-60
9. **או'באלאנס**, עמ' 56-73, 74-103
10. **שם**. כן ראו אצל **או'ניל**, עמ' 66, 74 וכן: George Tanham, *Communist Revolutionary Warfare From The Vietminh To The Vietcong*, Fredrick Praeger, London, 1967, P. 49
11. Qiang Zhai, *China & The Vietnam Wars 1950-1975*, University of North Carolina press, 2000 ראו במיוחד את עמודים 12, 18-20. עיקר חשיבותו של קיאנג זאי נעוצה בכך שהוא השתמש במקורות סיניים ראשוניים בעבור התקופה הנידונה: מסמכים, יומנים, דיווחי יועצים וכו'. ראוי לציין שעד 1950 הספיקה סין לשלוח לווויטמין כ-14 אלף רובים ואקדחים, כ-1,700 תת-מקלעים, בזוקות ורובים נגד טנקים, כ-150 מרגמות, כ-60 תותחים וכ-2,800 טון מזון.
12. **או'ניל**, עמ' 87-90, 101-120. כן ראו: Bernard Fall, *Street Without Joy*, London, Pall Mall Press, 1963, pp. 32-33, 40-41 ראו גם **לקויר**, עמ' 201, **או'באלאנס**, עמ' 127-128
13. **או'באלאנס**, עמ' 140-147, 155
14. **קיאנג**, עמ' 43, כן ראו: **או'באלאנס**, עמ' 158-164
15. **קיאנג**, עמ' 45
16. <http://members.lycos.co.uk/Indochine/vm/tiger.html> באתר הזה נטען שלווויטמין היו מקורות הן בפקידות הקולוניאלית הווייטנאמית, הן בקרב וייטנאמים ששירתו בכוחות הביטחון הצרפתיים ואפילו בקרב גורמים אירופיים. ראו גם: **או'באלאנס**, עמ' 82 ו-144
17. **תנהאם**, עמ' 79-83. בקורס נלמדו נושאים שונים ובהם: מבנה הצבא הצרפתי, כיצד לערוך סיורים, לאסוף מל"ם, לבצע תשמועים, להסוות כוחות, לכתוב דו"חות, לחטוף חיילים ואזרחים ולחקור אותם.
18. **שם**. וראו גם: **קיאנג**, עמ' 45
19. **תנהאם**, עמ' 65. ראו גם: **או'באלאנס**, עמ' 145-146
20. **תנהאם**, עמ' 66-67. נוסף על כך נעשה שימוש ברצים ובאיתות בשיטת סמפור. מדי פעם גם הצליח הווויטמין לתקן קווי טלפון וטלגרף ולהשתמש בהם לצרכיו.
21. **פאל**, עמ' 227
22. סל"א מרשל, **ציפור קרב לילה בווייטנאם**, תל-אביב, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, 1972, עמ' 9-10
23. **תנהאם**, עמ' 56-57
24. ראו את ההפניה למקורות שבהערה 10. כמו כן ראו: **תנהאם**, עמ' 56 ו**או'ניל**, עמ' 66
25. **תנהאם**, עמ' 41-42, **או'ניל**, עמ' 73-74
26. **תנהאם**, עמ' 62-64. המספר הכולל של חניכי הווויטמין בסין הגיע לכ-40 אלף. לדברי תנהאם, הסינים אימנו גם טייסים מקרב הווויטמין, אך לכך אין הוכחות.
27. **תנהאם**, עמ' 58. שוב יש להדגיש כי מדובר בחומר צרפתי המסתמך על מידע שהופק משבויי מלחמה. באשר לדגש שגיאפ שם על גיוס בני שבטים ראו: **גיאפ**, עמ' 19

28. **פאל**, עמ' 246, **או'ניל**, עמ' 60-64, **תנהאם**, עמ' 60-69, **הרכבי**, עמ' 21, **גיאפ**, עמ' 68-69. ההוראות כללו: שבועת הקרבה למען המטרה וכן שבועה לציית לפקודות ללא ערעור, ללחום בנחישות, להתאמן בעוז, לא לחשוף סודות, לשאת בעינויים במקרה של נפילה בשבי האויב, לשמור על הציווד, לכבד עזרה של אזרחים ולשמור על מורל גבוה. נוסף על כך הצטוו החיילים שלא לקחת דבר מהעם, אלא רק לסייע לו ככל שיידרשו.
29. **או'באלאנס**, עמ' 140-147
30. **שם**
31. **שם**, עמ' 54-55, 140-147
32. **שם**, עמ' 144-145, 169-171. ראוי לציין כי כבר ב-1952 סיפקו הסינים לווויטמין אספקה בהיקף של 3,000 טון בחודש. האספקה הזאת כללה אלפי תת-מקלעים, מאות מרגמות ורובים נגד טנקים וכן עשרות תותחי שדה. ב-1953 כבר היו לווויטמין כאלף משאיות, שאורגנו בחטיבה אחת (מס' 16). ראו: **תנהאם**, עמ' 70. היקפי האספקה האלה מדברים בעד עצמם, ועולה מהם בבירור שהווויטמין באותה עת היה כוח צבאי סדיר ולא גרילה.
33. **גיאפ**, עמ' 64, **תנהאם**, עמ' 68-72
34. **גיאפ**, עמ' 42
35. **שם**, עמ' 42. בראשית שנות ה-40 היו עוד אויבים, כגון מפלגתו של צ'אן קאי שק ומפלגה פרו יפנית מקומית, אך אלה חדלו להיות רלוונטיים במהלך המחצית השנייה של שנות ה-40.
36. **שם**, עמ' 33, 38
37. **גיאפ**, עמ' 60. כמו כן ראו: יהודה ואלך, **תורות צבאיות והתפתחותן במאות ה-19 וה-20**, תל-אביב, משרד הביטחון, 1976, עמ' 290
38. **או'באלאנס**, עמ' 76-80, 91-92, 106-119, 140-141
39. **גיאפ**, עמ' 43-45
40. **ואלך**, עמ' 288
41. **או'באלאנס**, עמ' 146-156. בנוגע לכתבי מאו ראו: מאו צה דון, **כתבים נבחרים**, כרכים 1 ו-2, תל-אביב, ספריית הפועלים, 1953. מדובר בעיקר בכרך 2, עמ' 155-180
42. במקרה אחד, למשל, הסתנן ונסוג כוח וייטנאמי בעוצמה של חטיבה דרך הכוח הצרפתי שכיתר אותו. לנסיגה הזאת היה מחיר: הקרבת גדוד שלם שביצע פעולות הסחה. ראו: **פאל**, עמ' 161-173
43. **ואלך**, עמ' 278-283, **או'באלאנס**, 152-155. תיאור מפורט למדי של שיטות הפעולה ניתן למצוא באתר האינטרנט לייקוס (ראו הערה 16)
44. **או'באלאנס**, עמ' 156-168
45. Don Oberdorfer, *TET: The Turning Point of the Vietnam War*, New York, DaCapo, 1984, p.46
46. <http://www.pbs.org/wgbh/peoplescentury/episodes/guerrillawars/giaptranscript.html>
47. **לקויר**, עמ' 203

ברצוני להודות לפרופ' סטיוארט כהן ולד"ר אבי קובר מאוניברסיטת בר-אילן על הערותיהם והארותיהם החשובות, שתרמו רבות למאמר הזה.

